

УДК 316.32:114

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.52070

ГЕОПОЛІТИЧНА СТРУКТУРА СВІТУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

© У. І. Рудницька

В даній статті досліджується питання типологізації простору за характерними ознаками та видами діяльності. Аналізується питання структуризації геополітичного простору під впливом процесів глобалізації. Виокремлюються структурні елементи геополітичної ієрархії, що формують модель геополітичної структури світу. А також пропонується гіпотетична схема світового устрою в умовах глобалізації

Ключові слова: геополітична структура, глобалізація, ієрархія, полюс, простір, світовий устрій, силове поле, типологізація, трансформація, центр сили

In this article it is investigated the question of space typology according to its characteristics and activities. It is analyzed the question of structuring the geopolitical space under the influence of globalization. It is distinguished geopolitical hierarchy of structural elements that form the model of geopolitical world structure. Also it is proposed hypothetical scheme of world order under condition of globalization

Keywords: geopolitical structure, globalization, hierarchy, pole, space, world order, power area, typology, transformation, power center

1. Вступ

Поширення процесів глобалізації значно модифікувало уявлення та сприйняття поняття «простір». Частково завдяки науковому поступу у сфері комунікацій та транспорту нівелювалося значення географічного простору, водночас, з'явилася низка інших просторів, таких як економічний, інформаційний, кіберпростір, що відіграють особливу роль у формуванні геополітичної структури в наш час. З метою подальших геополітичних досліджень, доцільно провести ґрунтовний аналіз просторових трансформацій загалом та складових геополітичної структури зокрема.

2. Літературний огляд та постановка проблеми

Питання структуризації простору в своїх наукових працях досліджують низка вітчизняних та зарубіжних вчених [1–4]. Широкого висвітлення набула проблема світового устрою [5–7] та, процесів і явищ, що виникли внаслідок поширення глобалізації [8, 9]. Дещо вужче відображене питання абстрактної структуризації геополітичного простору [10].

В процесі даного дослідження виявлено, що основна увага сучасних науковців зосереджена на прикладному аспекті геополітичної структури, зокрема на реальному співвідношенні сил між учасниками міжнародної системи [6, 11, 12], її основними центрами сили [6], а також на гіпотетичних припущеннях стосовно можливих варіантів геополітичної реконфігурації у найближчому майбутньому [11, 13]. Значна увага також приділяється політиці геополітич-

них полюсів в певному регіоні та на рівні дво- та тристоронньої співпраці [12]. В результаті аналізу низки українських та закордонних видань, а також аналітичного доробку таких центрів дослідження міжнародної політики як National Intelligence Council (Нешинал Інтелідженс Кансил) та Carnegie Endowment (Карнегі Індаумент), виявлено, що проблема абстрактної моделі геополітичної конструкції сучасного світу не знаходить широкого висвітлення в сучасному науковому доробку. Що і стало поштовхом до ґрунтовнішого дослідження даної тематики.

4. Ціль та задачі дослідження

Метою даної статті є з'ясувати, яким чином глобалізаційні чинники впливають на структуризацію глобального геополітичного простору на сучасному етапі.

Для досягнення мети було визначено наступні завдання:

- виявити чинники, що впливають на трансформацію поняття «простір»;
- дослідити види та типи структуризації геополітичного простору;
- виокремити складові, що формують сучасну геополітичну структуру.

5. Трансформація структури простору під впливом глобалізаційних чинників.

5.1. Види та типи простору

Поширення процесів глобалізації та нові реалії суспільного розвитку нівелювали значення місця та

відстані, а також модифікували сприйняття та уявлення про простір. Український дослідник С. Маруняк в статті «Просторові дилеми глобалізації та їх концептуалізація» виділяє три тенденції, що характеризують актуальну «площину перетину» категорій простору та глобалізації [1].

Перша тенденція виявляється в поєднанні реального простору та його сприйняття людською свідомістю. Тут автор зазначає, що сьогодні простір потрібно розглядати з точки зору його ментального сприйняття людиною (перцепційна інтерпретація) або з традиційної географічної точки зору, коли поняттю «простір» присвоюються ознаки територіальності.

Друга тенденція полягає у виникненні так званих «часткових» просторів. У даному випадку дослідник має на увазі галузеві простори: географічний, соціальний, економічний, інформаційний, політичний тощо. Дані простори найчастіше пов'язані із поведінкою та діями людини.

Третя тенденція виражається у домінуванні економічного та інформаційного просторів і зниженні цінності географічного простору. Разом із технологічним поступом виникла теза про стиснення простору. Дане уявлення пов'язане зі збільшенням мобільності населення, товарів, капіталу тощо. Мова йде про якісні трансформації в галузі транспорту та комунікацій, статус окремих «місць», концентрацію різних видів діяльності, нове розуміння та оцінювання ресурсів. Основним «рушієм» детериторізації є глобальний капітал, який представляють транснаціональні корпорації та фінансові організації, що таким чином розширюють свої можливості та оптимізують ресурси. Тому про «стиснення» можна говорити лише у випадку «часткових просторів» [1].

Схожі думки висловлює британський вчений Дж. О'Тоал, який наголошує на тому, що науковий поступ кардинально змінив уявлення про простір та додає до нього нові виміри, в яких дві точки, що розташовані на відстані тисяч кілометрів одна від одної, завдяки новітнім технологіям наближаються одна до одної, або віддаляються, хоча географічно розташовані поруч. Дж. О'Тоал стверджує, що суспільства відходять від своїх номінальних територіальних коренів, а також відбувається стиснення та навіть загибель традиційних вимірів простору [2].

Як наслідок, сьогодні виникають нові простори, що не обмежуються географічною територією. Поняття «простір» зазвичай використовується як синонім об'єму або території, однак, на нашу думку, влучною є теза С. Внучко про те, що сьогодні дане поняття характеризує також соціальну реальність, спроектовану на територію. Таким чином виникає поняття економічного, політичного, інформаційного та низки інших просторів. Стратегічного значення набувають космічний та кібер-простори. Так, наприклад, один із засновників космічної геополітики (астрополітики) Еверт Долман, наголошуючи на важливості «ближнього космосу» для вирішення сучасними державами військово-політичних завдань (таких, наприклад, як забезпечення безперервності зв'язку і управління), перефразував відому тезу Г. Маккіндера: «Хто контролює низькі орбіти – той контролює

наркоземний простір, хто контролює наркоземний простір – домінує на землі, хто домінує на землі – визначає долю людства» [2].

Як зазначає С. Внучко, трансформації, що мають місце в епоху глобалізації, змінюють конфігурацію традиційних геополітичних просторів. Сфера управління сьогодні не обмежується територією лише однієї держави. Натомість державний устрій добувається та надбувається за рахунок транскордонних регіонів та нових округів, що більш повно охоплюють нові сфери регулювання.

Так, наприклад, Д. Замятин звертає увагу на те, що в сучасному розумінні геополітичного простору необхідно наголосити на інформаційній складовій як основі структуризації сучасного світу [3]. Адже в сучасних світових взаємодіях вплив мають ті суб'єкти, які володіють необхідною інформацією про процеси, що відбуваються, і здатні передбачити перспективи перебігу та спрямування даних процесів. Натомість французький політолог Ф. Моро-Дефарж у своїй книзі «Вступ у геополітику» (1996 рік) робить висновок, що світ у ХХІ ст. складатиметься із економічних блоків, наголошуючи, таким чином, на пріоритетності економічного чинника в світовій політиці.

5. 2. Структуризація політичного простору

Починаючи з 1991 р. світ перебуває в процесі трансформації міжнародної системи загалом та геополітичної структури зокрема. Дж. Розенау охарактеризував даний процес «турбулентністю», що, на нашу думку, вдало відображає характер сучасних міжнародних відносин. Відтак, в наукових колах активно пропонуються різноманітні варіанти та прогнози подальшого розвитку міжнародних відносин, у тому числі, структури глобального простору. Так, М. Ніколсон виділив п'ять типів можливих структуризацій:

1. Чистий ієрархічний тип – існує один центр влади, з яким взаємодіють решта членів системи.

2. Тип чистої взаємодії – кожний учасник взаємодіє з рештою на паритетних засадах: жоден із них не користується будь-яким пріоритетом.

3. Проста реалістична система – два центральних учасники, якими є домінуючі держави, безпосередньо взаємодіють між собою. При кожній з них існують держави-сателіти, які можуть контактувати одна з одною лише через свою державу-патрона, оскільки не мають прямих зв'язків ні між собою, ні з іншим центральним учасником, ані з сателітами іншого центрального учасника.

4. Змішана реалістична система – поєднує в собі домінування і взаємодію, коли є чотири і більше домінуючих учасників, кожен з яких має своїх сателітів. Відносини між центральними учасниками та їх сателітами у цьому випадку співпадають із простою моделлю реалізму, однак відносини між головними учасниками є типом чистої взаємодії.

5. Комплексна система – домінуючими учасниками є держави, подібно до змішаної реалістичної системи, а другорядними – складові елементи держав (підприємства, регіони, організації, індивіди тощо). Згідно концепції реалізму, держави є ключовими учас-

никами міжнародних відносин, здатними контролювати взаємодію між недержавними одиницями. Однак, в умовах, коли уряди поступово втрачають здатність здійснювати посередництво у взаємодіях між своїми та чужими недержавними одиницями-учасниками, відбувається розширення і зміцнення зв'язків між такими внутрішньодержавними учасниками [14].

Власне бачення структури соціально-політичного простору пропонує іспанський соціолог М. Кастельс. У своїй *концепції мережевого суспільства*, автор стверджує, що на сьогодні існують два конкуруючі між собою простори: один із них – це світ мережевих зв'язків, вільного руху та потоку інформації і людей, інший – територіально визначена просторова організація, іншими словами – національна держава [15]. Другу динаміку запропонував німецький соціолог У. Бек, який стверджує, що рушії глобалізації походять зсередини суспільства, оскільки відбувається загальна «космополітизація» людства [4]. Відтак, простір сьогодні охоплює не тільки територію, а й політичні та соціальні взаємозв'язки. На думку німецького соціолога, ключовою відмінністю в уявленні простору в епоху глобалізації від попередніх епох є те, що процес вільного потоку та руху громадян не можна позначити на карті.

І. Валлерстайн у своїй *теорії світових систем* розглядає простір як триланкову ієрархічну структуру (ядро-півпериферія-периферія). Вчений вперше звів просторові аспекти політики в єдиний блок:

- глобальний аспект – той, що визначає напругами розвитку світового господарства;
- національно-державний або ідеологічний – визначає сприйняття людиною дійсності, що розвивається за універсальними глобальними закономірностями;
- локальний – рівень безпосереднього досвіду людини, на якому вона живе і працює [5].

5. 3. Геополітична структура світу в умовах глобалізації

Геополітика як наукова дисципліна до недавнього часу теж виходила з передумови, що саме простір визначає міжнародні відносини та міжнародну політику, а геополітична структура – це взаємовідносини суб'єктів геополітики на глобальному, регіонально-континентальному та регіонально-локальному рівнях. Формується геополітична структура внаслідок взаємодії силових полів та визначається районуванням цілісного планетарного простору. Також геополітична структура світу відображає баланс та співвідношення існуючих силових полів – просторів, що контролюються державою (або групою держав), і в межах яких здійснюється вплив суб'єкта геополітики з метою забезпечення власних інтересів. Далі увага приділялася розстановці сил у світі, їх динаміці, змінам в ієрархії центрів сили, формуванню конфліктних зон [16]. Через систему методів географічного аналізу геополітика розкриває динаміку політичних процесів та дає географічну проекцію міжнародних відносин.

З активізацією глобалізаційних процесів геополітична структура світу набуває нових рис та особ-

ливостей, з'являються нові категорії, що характеризують її конструкцію. Так, енциклопедія «Глобалістика» подає наступне визначення: «Багатополюсний світ – уявна геополітична конструкція світу, яка керується рівноцінними полюсами сили та могутності» [17]. Дані категорії «полюс» та «центр сили» використовуються тоді, коли мова йде про багатополярний світ та інколи ототожнюються і вживаються як синоніми. Можна виокремити наступні види полюсів – політичний, економічний, військовий, цивілізаційний та ін. Під політичним полюсом розуміють державу, що очолила певний блок держав. Якщо ж мова йде про полюс в однополярному світі, то дана держава повинна володіти великою політичною, економічною та військовою перевагою над більшістю інших держав. У даному випадку полюс – це найсильніша держава на планеті, і користуючись цим, вона може розглядати всю планету як сферу свого впливу [10]. Характерною рисою політичного полюсу є здатність контролювати значний геополітичний простір, а також можливість втримувати цей простір під своїм впливом. До економічних полюсів можна віднести країни «Великої сімки» та, в перспективі, країни АТР та БРИКС. Військовим полюсом можна вважати держави, що володіють ядерною зброєю (Індія, Пакистан). Цивілізаційний полюс – це держава з явно вираженою цивілізаційною ідентичністю та потужним потенціалом соціокультурного впливу на інші держави (Європа, Китай, Індія, Іран, Туреччина).

Військовий, економічний та політичний полюси не обов'язково співпадають з конкретною державою. Це може бути група сусідніх держав, або цілий регіон, наприклад, АТР, який є економічним полюсом, що динамічно розвивається. Сукупність у конкретному локальному геопросторі всіх видів полюсів утворює *центр сили* багатополярного світу [10]. Центри сили можна охарактеризувати як елемент глобального політичного порядку, сукупність військових, економічних, політичних та соціокультурних ресурсів держави, наявність яких характеризує його геополітичний, геостратегічний, гео економічний і соціокультурний потенціал та дозволяє брати активну участь у процесах глобального управління і реалізувати функцію міжнародного розподілу влади. Окремі держави цього досягнути складно, однак у союзі з іншими державами, з'являється можливість стати центром глобального світу.

Кількість існуючих центрів сили в світі конструює геополітичну структуру, яка може бути монополярною, біполярною та багатополярною. Як стверджує І. Ільїн, центр сили повинен поєднувати в собі характеристики більшості полюсів. Таким центром сили на сьогодні є лише США. Тому наразі переважають ознаки моноцентричного світового устрою [10]. Якщо присвоїти, наприклад, статус центру сили ЄС (оскільки він є економічним, політичним та цивілізаційним полюсом), то отримаємо біцентричну геополітичну структуру світу, проте водночас багатополюсну. Враховуючи сучасну тенденцію до виникнення нових полюсів та претендентів на звання центру сили, в майбутньому можна буде говорити

про поліцентричну геополітичну конфігурацію. Таким чином, геополітична структура має певну ієрархію: центри сили, претенденти на центри сили; економічні, політичні, військові, цивілізаційні полюси.

Іншим трактуванням поняття «центру сили» та «полюсу» є статус глобальної держави та держави регіонального-лідера.

Глобальна держава – це держава, чий економічний та військово-політичний вплив набув планетарного масштабу. Тобто дана держава здатна керувати глобальними політичними процесами, оскільки має значну перевагу над рештою елементів системи стратифікації акторів світової політики. Характерною ознакою глобальної держави є її здатність впливати на зовнішню та внутрішню політику як сусідніх держав, так і держав, що перебувають в іншому географічному регіоні. Для цього глобальна держава застосовує цілий спектр засобів впливу – економічний, військовий, політичний, інформаційний, соціокультурний. Як вже згадувалося, такою державою на сьогодні є США. Найближчим конкурентом є Китай, як перебуває на перехідному етапі від статусу регіональної до статусу глобальної держави (про що може свідчити активізація його політики на африканському континенті та в Латинській Америці). *Глобальна держава* за своїми економічними, політичними та військово-стратегічними параметрами може бути синонімом «*центра сили*». Суб'єктами геополітичної структури також є держави, що добровільно підпорядковуються політиці глобальної держави у зв'язку із подібністю соціально-економічної та політичної моделей, а також з історичних причин вважаються її «васалами», та є найближчими союзниками глобальної держави (наприклад Мексика та Домініканська Республіка щодо США). Друга категорія держав – «сателіти» (англ. Client-state). Це держави, що знаходяться під політичним та економічним впливом іншої держави та користуються її протекціонізмом на міжнародній арені. Держави-сателітами переважно є держави, розташовані у важливих геостратегічних зонах для центру сили. Класичним прикладом тут можуть бути держави Центрально-Східної Європи щодо СРСР у часи «холодної війни».

Наступним шаблоном ієрархії геополітичної структури світу є *регіональна держава* – це регіональний лідер, у якого є ознаки двох і більше полюсів, економічний та військово-політичний вплив якого забезпечує йому статус «*центру тяжіння*» для інших держав у цьому регіоні. Характеристикою регіональної держави є «*поступальний та безперервний ріст внутрішньорегіональної залежності у відповідності до пріоритетів, запропонованих цим регіональним лідером.*

Посилення інтеграційних процесів довкола регіональної держави дає можливість даному об'єднанню піднятися на вищій щабель глобальної ієрархії. Такі інтеграційні об'єднання стають претендентами на статус центра сили. Регіональними державами на сьогодні є ПАР, Бразилія, Індія, Іран, Туреччина, Саудівська Аравія.

Найнижче місце в глобальній ієрархії займають «*держави-ізгої*» – їх часто відносять до так званої «*осі зла*», а також failed states, тобто ті держави,

які у зв'язку з економічними чи політичними причинами не можуть підтримувати своє існування як політичні одиниці.

Відтак, очолює геополітичну структуру глобальна держава (або центр сили з об'єднання кількох держав), у фарватері її політики йдуть держави-васали та держави сателіти. На наступному щаблі розташувалися держави-претенденти на звання глобальної держави/центру сили. Далі йдуть регіональні держави, які поєднують в собі ознаки більше ніж одного полюса (наприклад, економічного і цивілізаційного) та полюси. Решта держав у ієрархічній структурі розташувалися за регіональними державами та полюсами. Поза системою існують держави-ізгої та failed states.

6. Результати дослідження

В результаті дослідження заявленої проблеми було виокремлено типи простору відповідно до його характерних властивостей. Підставами для такого поділу стали, перш за все, види суспільної діяльності, що здійснюються в даних просторах. Зокрема, окрім географічного простору, виокремлюють політичний, економічний, інформаційний, геополітичний, культурний та інші простори.

З'ясовано, що політичний простір в умовах глобалізації набуває ознак багатополарності. Підтвердженням чого є поява нових впливових гравців на міжнародній арені, що випереджають інших за економічними, демографічними та військовими показниками.

Виявлено, що геополітична структура світу трансформується під впливом глобалізаційних процесів та набуває мережево-ієрархічного вигляду. Позиції кожного учасника даної структури посилюються або послаблюються впливом діяльності нових (недержавних) акторів міжнародної політики – ТНК, ЗМІ, міжнародні неурядові організації, глобальне громадянське суспільство та інші.

7. Висновки

Підсумовуючи проаналізований матеріал, приходимо до висновку, що сьогодні до певної міри нівелюється географічна детермінанта поняття «простір». Значною мірою це відбувається через технологічний прогрес у транспортно-комунікаційній сфері та розвиток інформаційних технологій. Натомість, виникають нові види просторів, так званих «часткових»: економічний, політичний, інформаційний, соціокультурний тощо. Зазнає змін і структуризація простору. Одночасно із поширенням інтеграційних, транснаціональних та децентралізаційних процесів, для таких просторів як економічний, інформаційний та кібер-простір нівелюються поняття кордонів, що впливає на структуризацію політичного простору. Здебільшого вона має ієрархічний характер: глобальний, регіональний та локальний рівні. Значення також має розташування щодо центру (в геополітиці – полюсу) – «центр – напівпериферія – периферія». Зміни торкнулися і геополітичних уявлень про простір. На думку представників новітніх геополітичних течій, в епоху глобалізації поділ гео-

політичного простору на «Суходіл» та «Море» втрачає свою актуальність. Геополітична структура набуває ієрархічно-мережевого характеру, на кожному із щаблів якої, розташовуються різного значення «поліси» – окремі держави, чи групи держав, що виступають центром впливу в тій, чи іншій сфері міждержавних відносин.

Література

1. Маруняк, Є. Прострові дилеми глобалізації та їх концептуалізація [Текст] / Є Маруняк // Український географічний журнал. – 2012. – № 4. – С. 36–42.
2. О'Тоал, Дж. Геополітика постмодерна? Геополітичне представлення модерна і за його межами [Текст] / Дж. О'Тоал // Политическая наука. – 2009. – № 1. – С. 178–185.
3. Замятин, Д. Н. Геополітика: основні проблеми і ітоги розвитку в ХХ в. [Текст] / Д. Н. Замятин // Полис. – 2001. – № 6. – С. 97.
4. Бек, У. Влада і контрвлада у добу глобалізації: нова світова політична економія [Текст] / У. Бек. – К.: Ніка-Центр, 2011. – 460 с.
5. Wallerstein, I. World-System analysis: Theory and Methodology [Text] / I. Wallerstein. – Beverly Hills: Sage, 1982. – 109 p.
6. Комлева, Н. А. Структура мирового господства [Текст] / Н. А. Комлева // Пространство и время. – 2012. – № 1. – С. 37–46.
7. Rosenau, J. Turbulence in World Politics [Text] / J. Rosenau. – Princeton University Press, 1990. – 504 p.
8. Лебедева, М. Мегapolis как актор мировой политики [Текст] / М. Лебедева, В. Сергеев // Космополис. – 2005. – № 4 (10). – С. 193–200.
9. Фезерстоун, М. Глобальні модерності [Текст] / М. Фезерстоун, С. Леш, Р. Робертсон. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 400 с.
10. Ильин, И. Теория и практика политической глобалстики [Текст] / И. Ильин, О. Леонова. – М.: Изд-во Московского Университета, 2013. – 296 с.
11. Гольцов, А. Г. Багатополярна геополітична та організація світу: проблеми і тенденції формування [Текст] / А. Г. Гольцов // Наукові праці МАУП. – 2013. – № 3 (38). – С. 30–35.
12. Мареева, Ю. Стратегический треугольник «Россия – Индия – Китай» в международных отношениях (Теория и историческая практика) [Текст] / Ю. Мареева // Вестник МГИМО Университета. – 2012. – № 5 (26). – С. 240–249.
13. Global trends 2030: Alternative world [Text]. – National Intelligence Council Report. – 2012. – P. 55–59. – Available at: http://www.dni.gov/files/documents/GlobalTrends_2030.pdf
14. Жирар, М. Индивиды в международной политике [Текст] / М. Жирар. – М.: Международная педагогическая академия, 1996. – 204 с.
15. Castells, M. Communication Power [Text] / M. Castells. – New York: Oxford University Press, 2000. – 590 p.

16. Пирожник, И. Геополітика в современном мире [Текст] / И. Пирожник. – Мн.: ТетраСистемс, 2008. – 272 с.
17. Глобаистика: Энциклопедия [Текст] / гл. ред. И. И. Мазур, А. Н. Чумакова. – М.: Радуга, 2003. – 1328 с.
18. Чихарев, И. А. Проблематика политического пространства и времени в современной политологии и международных исследованиях [Текст] / И. А. Чихарев // Политическая наука. – 2009. – № 1. – С. 7–32.

References

1. Marunyak, Ye. (2012). Prostrovi dylemy hlobalizatsiyi ta yikh kontseptualizatsiya. Ukrayins'kyu heohrafichnyy zhurnal, 4, 36–42.
2. O'Toal, Dzh. (2009). Neopolitika postmoderna? Neopoliticheskye predstavlenyya moderna y za ikh predelamy. Politicheskaya nauka, 1, 178–185.
3. Zamyatin, D. N. (2001). Neopolitika: osnovnye probleme y itohy razvityya v XX v. Polis, 6, 97.
4. Bek, U. (2011). Vlada i kontrvlada u dobu hlobalizatsiyi: nova svitova politychna ekonomiya. Kyiv: Nika-Tsentr, 460.
5. Wallerstein, I. (1982). World-System analysis: Theory and Methodology. Beverly Hills: Sage, 109.
6. Komleva, N. A. (2012). Struktura myrovoho hospodstva. Prostranstvo y vremena, 1, 37–46.
7. Rosenau, J. (1990). Turbulence in World Politics. Princeton University Press, 480.
8. Lebedeva, M., Serheev, V. (2005). Mehapolys kak aktor mirovoy polityky. Kosmopolis, 4 (10), 193–200.
9. Fezerstoun, M., Lesh, S., Robertson, R. (2008). Hlobal'ni modernosti. Kyiv: Nika-Tsentr, 400.
10. Il'in, Y., Leonova, O. (2013). Teoriya i praktika politicheskoy hlobalistikiy. Moscow: Yzd-vo Moskovskoho Unyversiteta, 296.
11. Hol'tsov, A. N. (2013). Bahatopolyarna heopolitychna a orhanizatsiya svitu: problemy i tendentsiyi formuvannya. Naukovi pratsi MAUP, 3 (38), 30–35.
12. Mareeva, Yu. (2012). Stratehicheskiy treuhol'nyk «Rossiya – Indyya – Kitay» v mezhdunarodnykh otnosheni-yakh (Teoriya i istorycheskaya praktika). Vestnik MHI-MO Unyvepsyteta, 5 (26), 240–249.
13. Global trends 2030: Alternative world (2012). National Intelligence Council Report, 55–59. Available at: http://www.dni.gov/files/documents/GlobalTrends_2030.pdf
14. Zhyrar, M. (1996). Indyvydy v mezhdunarodnoy politike. Moscow: Mezhdunarodna pedahohyehskaya akademiya, 204.
15. Castells, M. (2000). Communication Power. New York: Oxford University Press, 590.
16. Pyrozhenyuk, Y. (2008). Neopolitika v sovremennom myre. Minsk: TetraSystems, 272.
17. Mazur, Y. Y., Chumakova, A. N. (Eds.) (2003). Hlobaistika: Entsyklopediya. Moscow: Raduha, 1328.
18. Chykharev, Y. A. (2009). Problematika politicheskoho prostranstva i vremeni v sovremennoy politolohii i mezhdunarodnykh issledovaniyakh. Politicheskaya nauka, 1, 7–32.

*Рекомендовано до публікації д-р політ. наук, професор Федуняк С. Г.
Дата надходження рукопису 21.09.2015*

Рудницька Уляна Ігорівна, аспірант, кафедра країнознавства та міжнародного туризму, Львівський національний університет ім. І. Франка, вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000

E-mail: liana.rudnytska@gmail.com